

**ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СКЛАД, ПОРЯДОК
ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА**

Проведено дослідження формуючих складових елементів фінансових ресурсів домогосподарств та конкретизовано порядок визначення організованої форми інвестиційних ресурсів даної групи інститутів-інвесторів на фінансовому ринку. Обґрунтовано необхідність визначення величини неорганізованої форми інвестиційних ресурсів домогосподарств. Доведено доцільність розрахунку інвестиційних ресурсів домогосподарств за сукупністю величини організованої та неорганізованої їх форм.

Ключові слова: фінансові ресурси домогосподарств, доходи та витрати домогосподарств, інвестиційні ресурси домогосподарств.

R. S. KVASNITSKA
Khmelnytskyi National University**INVESTMENT RESOURCES OF HOUSEHOLDS: COMPOSITION, FORMATION
AND EVALUATION**

Research of going undertaken near determination of composition and order of forming of investment resources of households - individual investors at the financial market, as well as their analysis and exposure of general tendencies of prospects of providing of economy of country by free money resources. Grounded, that financial resources come forward those current and potentially by possible facilities which at a necessity can be used during realization of investment activity with the purpose of subsequent development and functioning of investors that can be transformed in investment resources. Such transformation can arise up only in that case, when the that or other institute of financial market gets not only sufficient after volumes profits (receipt) for coverage of charges of operating-room and financial activity (simple recreation) but also for realization of the extended recreation (investments). Proved that the size of investment resources of household should be considered, not only, as a difference between total resources and consumer costs of households, but also, as a sum savings of household organized and unorganized their forms. Exactly the generalized size of savings – investment resources of household – is reflector of potential possibilities of transformation of savings comes forward in the different types of investments.

Keywords: financial resources of household, income and costs of household, investment resources of households.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Відповідно до концепції розвитку вітчизняної економіки на одне з перших місць висувається проблема забезпечення стійкого економічного зростання, з метою розв'язання якої, необхідним є залучення інвестиційних ресурсів різних інститутів фінансового ринку. І одним з основних джерел поповнення фінансових ресурсів на фінансовому ринку виступають саме заощадження сектора домашніх господарств. На сьогодні домогосподарства відіграють важливу роль в економіці України. Адже їх частка у кінцевому використанні валового внутрішнього продукту є найбільшою серед інших основних категорій кінцевого використання. Саме домогосподарства забезпечують економіку країни вільними грошовими ресурсами за рахунок своїх заощаджень в банках, накопичення коштів на пенсійних рахунках, інвестування коштів в інші різні інститути спільного інвестування. Однак, на жаль, частина доходу домогосподарств, що може бути спрямована на заощадження й використана для інвестицій, є досить незначною. Причинами труднощів залучення домогосподарств до інвестиційних операцій є: низький рівень добробуту більшої частини домогосподарств; зміна курсу долара; інфляційні очікуваннями до зростання цін на продовольчі товари і послуги; слабкі уявлення щодо засадничих принципів функціонування фінансового ринку та потенційних можливостей інвестування; відчуття колосальної недовіри до вітчизняних фінансових інститутів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій за проблемою. Теоретичну базу дослідження склали результати робіт, що присвячені проблемам складу порядку формування та оцінки заощаджень домогосподарств, таких вітчизняних дослідників: О.С. Альхімович, О.Б. Ватченко, Ю.М. Воробйов, М.В. Григорків, Т.О. Кізіма, В.Г. Купченко, Т.В. Міхеєнко, О.В. Товстиженко, О.С. Шаманська та інших. Однак, при високому ступені інтересу вчених до даної тематики, все ж залишається об'єктом наукової полеміки, а тому потребує подальшого дослідження питання щодо оцінки стану інвестиційних ресурсів домогосподарств як основи формування їх інвестиційного потенціалу.

Метою статті є дослідження підходів до визначення складу та порядку формування інвестиційних ресурсів домогосподарств – індивідуальних інвесторів на фінансовому ринку, а також їх аналіз та виявлення загальних тенденцій перспектив забезпечення економіки країни вільними грошовими ресурсами.

Вклад основного матеріалу. Інвестиційні ресурси, що є сукупністю матеріальних та нематеріальних ресурсів, які, з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту, використовуються інвестором у процесі їх вкладання в об'єкти інвестування, є фундаментом інвестиційного

потенціалу, котрий все ж не буде мати «надбудови» без здатностей трудових ресурсів до здійснення інвестиційної діяльності.

Формування інвестиційних ресурсів є важливою складовою інвестиційної та загальної фінансової стратегії кожного із інститутів фінансового ринку, а також вихідною умовою здійснення інвестиційного процесу на всіх його стадіях. Обсяги формування інвестиційних ресурсів багато в чому визначаються обсягом, вартістю залучення та структурою фінансових ресурсів окремо взятого інституту-інвестора. Адже, фінансові ресурси є об'єктивно економічною категорією, яка пов'язана з діяльністю суб'єктів підприємництва, домогосподарств, держави, її регіонів і місцевої влади. Вони створюються завдяки фінансовому розподілу вартості валового внутрішнього продукту або вартості суспільного продукту [1, с.17] та представляють собою сукупність коштів у грошовій або іншій формі, що формуються у суб'єктів економіки за рахунок різних джерел і можуть бути ними використані для задоволення економічних і соціальних потреб та отримання прибутків [2, с.29]. Тому, на наш погляд, фінансові ресурси виступають тими поточними та потенційно можливими засобами, які за необхідності можуть використовуватися при здійсненні інвестиційної діяльності з метою подальшого розвитку та функціонування інвесторів, тобто можуть трансформуватись в інвестиційні ресурси. Така трансформація може виникати лише в тому випадку, коли той чи інший інститут фінансового ринку отримує не тільки достатні за обсягами доходи (надходження) для покриття витрат операційної та фінансової діяльності (простого відтворення), а й для здійснення розширеного відтворення (інвестицій).

Розглядаючи відтворювальний процес, як послідовність стадій (формування й використання) приросту вартості використовуваних ресурсів, його основною метою можна виокремити саме забезпечення стійкого фінансового зростання будь-якої інституційної одиниці економіки. Процес фінансування розширеного відтворення інститутів фінансового ринку в сучасних ринкових умовах актуалізує необхідність обґрунтування підходів до розрахунку обсягів інвестиційних ресурсів, які можуть бути сформовані через трансформацію фінансових ресурсів.

Зазначимо, що домогосподарства за їх статусом на фінансовому ринку виступають індивідуальними інвесторами. Сутність, основні джерела формування та напрями використання фінансових ресурсів домогосподарств є об'єктом дослідження багатьох вчених. Однак, єдиного підходу до розуміння фінансових ресурсів домогосподарств сьогодні немає. Наразі, проаналізувавши погляди науковців щодо сутнісної характеристики фінансових ресурсів домогосподарств, ми поділяємо думку Ю.М. Воробйова та В.В. Ворошило про те, що фінансові ресурси домогосподарства являють собою сукупність коштів у грошовій або іншій формі, які поступають в його розпорядження за рахунок власних джерел шляхом розподілу і перерозподілу частини ВВП, а також за рахунок позикових джерел і використовуються для задоволення потреб домогосподарств, виконання фінансових зобов'язань і формування заощаджень (накопичень) [2, с.30].

Формуючою компонентою фінансових ресурсів інститутів фінансового ринку, що можуть трансформуватись в його інвестиційні ресурси виступають їх доходи. І саме доходи, які є сукупністю надходжень упродовж певного періоду часу з усіх можливих джерел, як у грошовій, так і не грошовій формах, що збільшують активи домашнього господарства і можуть бути спожиті ним без зменшення реальної вартості його майна [3, с.148] є важливою формою фінансів домогосподарств та матеріальним втіленням фінансових відносин у цій сфері. Для визначення величини загальних доходів домогосподарств необхідною є конкретизація їх складу, яку, на наш погляд, варто здійснювати на основі використання показників, що фіксуються офіційною статистикою в Україні. Так, при щорічному вибірковому обстеженні умов життя вітчизняних домогосподарств, який здійснюється департаментом обстежень домогосподарств Державного комітету статистики України, використовують такі основні елементні показники [4]:

1) грошові доходи, які включають: сума грошових та натуральних (у грошовій оцінці) надходжень, одержаних членами домогосподарства у вигляді оплати праці (за виключенням прибуткового податку та обов'язкових відрахувань); доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості; доходи від власності у вигляді відсотків, дивідендів, продажу акцій та інших цінних паперів; надходжень від продажу нерухомості, особистого та домашнього майна, худоби; пенсії; стипендії; соціальні допомоги (пільги та субсидії готівкою на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива, компенсаційні виплати за невикористане право на санаторно-курортне лікування, за пільговий проїзд окремих категорій громадян тощо); грошові допомоги від родичів та інших осіб; аліменти; інші грошові доходи;

2) не грошові доходи, які включають: вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства (за винятком поточних витрат на її виробництво) в порядку самозаготівель; безготівкові пільги та субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива; безготівкові пільги на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо; безготівкові пільги на оплату послуг транспорту, зв'язку; грошової оцінка допомоги від родичів та інших осіб продовольчими товарами;

3) загальні доходи, які включають: грошові доходи; не грошові доходи;

4) сукупні ресурси: загальні доходи; суми використаних заощаджень, приросту в обстежуваному періоді позик, кредитів, боргів, узятих домогосподарством, а також повернутих домогосподарству боргів.

Відмітимо, що рівень доходів домогосподарств є найважливішим показником їхнього добробуту, оскільки визначає матеріальні та духовні можливості життя окремих індивідів, їх відпочинку, отримання освіти, підтримання здоров'я та задоволення інших потреб споживчого та неспоживчого характеру.

Окрім доходів величину інвестиційних ресурсів домогосподарств формують і їх витрати, які можна охарактеризувати як фактичні затрата грошових і матеріальних ресурсів, які спрямовуються на задоволення поточних потреб домогосподарства та є необхідними для забезпечення його життєдіяльності і розвитку [3, с.246]. Звичайно, витрати домогосподарств здійснюються для задоволення їх різноманітних потреб. І, як зазначав К. Менгер, турбота про задоволення потреб має таке саме значення, як і турбота про наше життя і наш добробут; вона є найважливішим з усіх людських прагнень, як передбачення й основа всіх інших [5, с.31].

Якщо говорити про напрями використання доходів окремими домогосподарствами, то їх узагальнено можна розглядати в такий спосіб [3, с.245]: витрати на задоволення поточних споживчих потреб; витрати на задоволення потреб неспоживчого характеру; заощадження. Отже, витрати домогосподарства є не чим іншим, як сукупністю грошових та не грошових платежів, які здійснює домогосподарство на основі отриманих доходів, що призначені для забезпечення належного його функціонування. Для характеристики витрат домогосподарств Департамент обстежень домогосподарств Державного комітету статистики України використовує такі основні елементні показники, як [4]:

1) споживчі сукупні витрати: грошові витрати; вартість спожитих продовольчих товарів, отриманих з особистого підсобного господарства та в порядку самозаготівель або подарованих родичами та іншими особами; суми отриманих пільг та безготівкових субсидій на оплату житла, комунальних продуктів та послуг; суми пільг на оплату телефону, проїзду у транспорті, туристичних послуг, путівок для лікування, оздоровлення та відпочинку, на оплату ліків, вітамінів, інших аптекарських товарів, медичних послуг (у тому числі стоматологічних послуг, проведення обстеження та отримання процедур, лікування в стаціонарі тощо);

2) неспоживчі сукупні витрати: грошові та не грошові витрати на допомогу родичам та іншим особам; витрати на купівлю нерухомості, на капітальний ремонт, будівництво житла та господарських будівель, на купівлю великої рогатої худоби, коней та багаторічних насаджень для особистого підсобного господарства, на придбання акцій, сертифікатів, валюти, вкладів до банківських установ, аліментів, податків (крім прибуткового), зборів, внесків та інших грошових платежів, використаних заощаджень, позик та повернутих домогосподарством боргів;

3) сукупні витрати: споживчі сукупні витрати; неспоживчі сукупні витрати.

Отже, узагальнюючим показником величини витрат домогосподарств виступають сукупні витрати, які включають фактично сплачені грошові витрати домогосподарства, вартість натуральних надходжень, суми пільг та безготівкових субсидій. Самі домогосподарства відіграють важливу роль як інститути фінансового ринку, адже витрачаючи свої доходи вони стають інвесторами, продавцями та покупцями фінансових активів, тим самим формують попит та пропозицію на різні фінансові ресурси, що і сприяє розвитку самого фінансового ринку. Звичайно, як зазначає Т.О. Кізіма, держава має активно впливати на формування обсягів і структури витрат вітчизняних домогосподарств, причому робити це потрібно через стимулювання не лише сукупного споживчого попиту в країні, а й інвестиційної діяльності домашніх господарств, що особливо актуально в сучасних економічних умовах [3, с.290].

Формування доходів і здійснення витрат домогосподарств забезпечує, при взаємодії з іншими сферами фінансової системи, задоволення їх матеріальних і соціальних потреб на теперішні та майбутні перспективи. Тому, у сучасних ринкових відносинах фінансові ресурси домогосподарств виступають могутньою інвестиційною базою для національної економіки, які можуть бути мобілізовані за допомогою фінансово-кредитної системи держави у формі заощаджень [2, с.42]. Дійсно, важливу роль в економічному житті країни відіграє не тільки здійснюване домогосподарствами споживання, а й заощадження, які відображають систему відносин, що виникають з приводу отримання доходу населенням та відокремлення його частки з метою збереження за різними формами накопичення (грошовою, натурально-речовою, фінансових активів) для покриття виникаючих потреб тепер і у майбутньому [6, с.257]. Використання заощаджень населення в якості основи інвестицій однаково вигідне всім суб'єктам економічної діяльності: реальна і фінансова сфери отримують додаткове джерело інвестицій, а населення — можливість підвищувати власне благополуччя за рахунок ефективного використання своїх заощаджень [7, с.75]. Адже, у сучасних умовах домогосподарства стають дедалі активнішими заощадниками, а також потенційними інвесторами вітчизняної економіки, вкладаючи тимчасово вільні кошти у різноманітні фінансові інструменти [3, с.298].

Потреба заощаджувати гроші впливає із системи мотивів їх утворення, керуючись якими домогосподарства приймають рішення про акумулювання частини поточного доходу, саме таким чином перетворюючи його у заощадження. Необхідно відмітити, що за характером мобілізації заощаджень виокремлюють такі їх форми, як:

- організовані заощадження – це такі заощадження населення, мобілізацію і розміщення яких проводить банківська система, або небанківські фінансово-кредитні установи, які згідно із законодавством мають право здійснювати операції щодо залучення коштів населення та їх розміщення [7, с.75; 8];

- неорганізовані заощадження – це сума коштів, котрі знаходяться в розпорядженні домогосподарств, існують у вигляді готівкових коштів, не інвестуються в цінні папери, депозити, паї і організовану підприємницьку діяльність [7, с.75] або, іншими словами, це заощадження, що зберігаються безпосередньо у населення готівкою у національній та іноземній валютах [8].

Таким чином, економічна сутність заощаджень припускає залучення їх до господарського обороту, але не означає їх автоматичну трансформацію в інвестиції [9, с.30]. На наш погляд, це означає, що саме заощадження і є інвестиційними ресурсами домогосподарств, які ними можуть бути вкладені в різні інвестиції. Так, вважаємо, що інвестиційні ресурси домогосподарств – це те, що вже вкладене (інвестоване) домогосподарством, котре і відображається в організованій формі домогосподарств, а також, те що відкладене домогосподарством, тобто залишене в нього «на руках», котре і є неорганізованою формою заощаджень. Звичайно, неорганізовані заощадження домогосподарств відволікаються з інвестиційних процесів як реального, так і фінансового секторів економіки держави. Тим самим, вони призводять до одночасного зменшення споживання як стимулу для здійснення інвестицій, так і до зменшення інвестиційних ресурсів суспільства, основи його розвитку [9, с.30]. Однак, підкреслимо, що неорганізовані заощадження (грошові кошти в національній та іноземній валютах), все ж виступають потужним потенційним джерелом поповнення фінансових ресурсів на фінансовому ринку. Домогосподарства також можуть здійснювати заощадження, які називають квазізаощадженнями, що є вкладенням коштів в нерухомість, дорогоцінне каміння та дорогоцінні метали, антикваріат, картини тощо. Так, О.С. Шаманська такі заощадження відносить до організованої форми заощаджень, що, на нашу думку, є не доречним. Якщо до організованої форми заощаджень відносять мобілізацію і розміщення заощаджень домогосподарств, які проводить банківська система, або небанківські фінансово-кредитні установи, то як можна до цієї форми віднести картину (навіть дуже цінну), яка висить у власному помешканні одного чи декількох членів домогосподарства.

Як відомо, основними факторами формування заощаджень домогосподарств, згідно до фундаментального положення класичної економічної теорії, виступають: величина отриманого доходу; величина витрат на споживання; величина процентних ставок банківських установ; рівень оподаткування; рівень інфляції; рівень довіри до інститутів фінансового ринку, політична стабільність тощо. За попередніми даними, в 2014 році доходи домогосподарств становили 1531070 млн грн, що в порівнянні із 2013 роком становить незначне зростання на 1664 млн грн, або на 0,11% [10]. В той же час заощадження домогосподарств зменшились на 49250 млн грн, або на 37,15%. Що в найбільшій мірі пояснюється зростанням споживчих витрат даного інституту фінансового ринку, пов'язаними із придбанням товарів та послуг 47377 млн грн, або на 3,77%. Головною відмінністю витрат вітчизняних домогосподарств від домогосподарств розвинених країн є те, що значна частка у їх витратах відводиться саме придбанням товарів та послуг (□82% у 2011, 2012, 2013 роках, а у 2014 році – 90,1%), в той час як в розвинених країнах їх частка, як правило, не перевищують 25–30%. Досвід розвинених країн та країн, які розвиваються, переконливо доводить ефективність фінансування розширеного відтворення саме за рахунок внутрішніх джерел, перш за все, коштів населення. Так, у Німеччині особисті заощадження населення, що використовуються як інвестиційний ресурс, становлять 63% від загального обсягу заощаджень. Ще одним яскравим прикладом є Індія, де заощадження громадян покривають зобов'язання уряду на 400% і становлять 39% ВВП [11]. Саме модель господарської системи, заснована на помірному споживанні і захисті національних виробників, дозволила Індії подолати рецесію і зайняти друге місце у світі після Китаю за темпами зростання економіки. Це дає підстави експертам стверджувати, що до 2020 р., коли заощадження в цій країні зростуть до 800 млрд дол США і становитимуть 150% банківських депозитів, ця країна не потребуватиме жодного долара міжнародних кредитів на фінансування проектів поліпшення її інфраструктури [11]. Отже, створення сприятливих умов для формування заощаджень населення і мобілізація цих коштів фінансовою системою зменшують потребу економіки будь-якої держави в зовнішніх запозиченнях.

Вибір населення України щодо використання поточних наявних доходів на споживання обумовлений зміною курсу долара та інфляційними очікуваннями до зростання цін на продовольчі товари і послуги. Звичайно, сприятлива економічно-політична ситуація у державі стимулює розвиток ощадного процесу, а інфляція, безробіття є причиною знецінення і скорочення заощаджень. Зменшує схильність до заощаджень домогосподарствами своїх доходів і поширення негативних наслідків фінансової кризи, що, в свою чергу, загалом деформує споживчий ринок і означає його згортання, реальне скорочення сукупного споживання. Загалом на економічний стан України та на її грошово-кредитний ринок має негативний вплив загострення ситуації на сході країни, підсилене високим дефіцитом бюджету, величезними державними витратами, безконтрольною емісією, відставкою уряду в 2014 р., невизначеністю у подальших перспективах розвитку. Наслідком такого впливу є падіння ВВП, посилення негативних чинників на економічну поведінку домогосподарств. В результаті чого відбулося відчутне знецінення гривні та відтік депозитів з банківської системи (тільки за минулий рік громадяни країни забрали з банків 126 млрд гривень, а з початку поточного року ця сума збільшилася ще на 18 млрд гривень [12]). Внаслідок девальвації обмінного курсу гривні до долара США (офіційний курс – на 97,3%), також підвищення адміністративно регульованих цін (на 30,4%), в 2014 році відбулося її суттєве зростання – до 24,9% (зростання за рік на 1400,0%) [13].

Таким чином, інфляція веде до знецінення заощаджень населення, яке відбувається рівно в стільки разів, на скільки підвищилися за цей час ціни. Повністю позбутися інфляції в сучасних умовах неможливо, оскільки не можна ліквідувати чинники, які її спричиняють. Протидіяти впливу інфляції можна лише через реалізацію державної політики, яка б поєднувала цілі та методи довго- й короткотривалого характеру.

Як було зазначено вище, окрім заощаджень, які враховуються статистикою, що є організованими заощадженнями, існують і квазізаощадження заощадження домогосподарств. Як відомо, організовані заощадження населення (кошти, що мобілізовані фінансовими інститутами) зменшують обсяг готівки в обігу, зокрема - в тіньовому, і сприяють уповільненню інфляційних процесів. Крім того, довгострокові накопичення домогосподарств позитивно впливають на стабільність ресурсної бази банків, що є необхідною умовою для інвестування та кредитування реального сектору економіки [14]. Що ж стосується квазізаощаджень, то ці заощадження також беруть участь в процесі формування заощаджень в офіційній економіці, так одним із способів легалізації цих заощаджень є вкладання грошових коштів в банки. Але збереження населення в неорганізованих формах у вигляді накопичення готівки в національній або іноземній валюті не завжди вкладається в банки або небанківські фінансово-кредитні установи. Внаслідок чого, такі заощадження хоча і є інвестиційним ресурсом, все ж виключаються з інвестиційного процесу і чинять негативний вплив на економічне зростання. Вони ведуть до одночасного скорочення споживання – стимулу для здійснення інвестицій, так і до скорочення інвестиційних ресурсів суспільства – основи його розвитку [15].

Величину заощаджень даної форми (неврахованих статистично інвестиційних ресурсів) можна визначити на основі грошового агрегату М0, який відповідно до Методологічного коментаря НБУ, включає готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями (корпораціями, що приймають депозити) [16]. На рис. 1 представлено величину та динаміку неорганізованих заощаджень (грошового агрегату М0) за 2007–2014 роки.

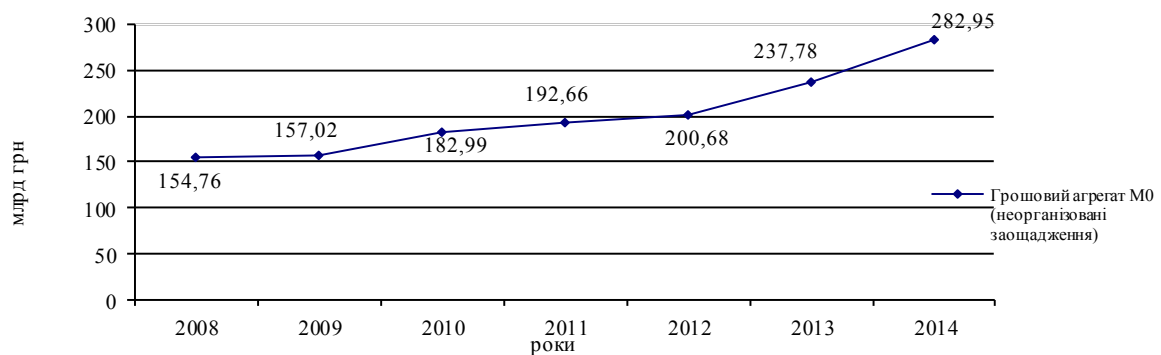

Рис. 1. Величина та динаміка грошового агрегату М0 (неорганізованих заощаджень) за 2007–2014 роки (складено автором за даними джерела [17])

Аналіз динаміки грошового агрегату М0 – заощаджень неорганізованої форми – показує, що протягом періоду від 2007 року до 2014 року його величина постійно зростала. Таке зростання є вкрай негативним явищем. Адже, утримані від вкладень кошти домогосподарств, не тільки не приносять їх власникам поточної користі, а й не створюють підґрунтя для зростання добробуту домогосподарств у майбутньому.

Тому залучення заощаджень домогосподарств до інвестиційних процесів, тобто переведення їх з неорганізованої форми в організовану, а саме: вкладення у банківських та небанківських депозитних установах; придбання цінних паперів; вкладення у страхові поліси тощо) є вкрай важливим питанням для України. Також зазначимо, що зростання М0 (неорганізованих заощаджень) здійснює негативний вплив і на безпеку функціонування грошового ринку країни, що визначається за показником співвідношення даного грошового агрегату до ВВП, нормативне значення якого не повинно перевищувати 4% [18]. Даний показник не відповідає нормативному значенню, а що ще гірше, за останні три роки він ще й постійно зростає (від 14,24% до 18,06%). Таким чином, щоб визначити загальну величину інвестиційних ресурсів домогосподарств, які виступають основою їх інвестиційного потенціалу, необхідно сумувати заощадження організованої та неорганізованої форм (табл. 1). З даних таблиці 1 видно, що загальна величина інвестиційних ресурсів домогосподарств, на відміну від заощаджень організованої форми, з року в рік зростає, що, в свою чергу, свідчить про постійне зростання потенційних можливостей здійснення інвестицій даним інститутом фінансового ринку.

Однак, для вирішення проблеми трансформації заощаджень домогосподарств неорганізованої форми в інвестиції, в першу чергу, необхідно проводити роз'яснювальну роботу (так як громадянам України поки що властивий низький рівень економічних знань) і, таким чином, стимулювати суспільство до участі в інвестиційних процесах країни [19]. Адже активна ошадна поведінка населення, використання накопичувальних і страхових інструментів передбачає досить високий рівень фінансової грамотності, який

дозволяє громадянам активно взаємодіяти з фінансовими інститутами, широко використовувати продукти банківського і страхового секторів, системи пенсійного страхування [20]. Як було наголошено Б.Л. Луцівим «більшість наших співвітчизників (зважаючи на особливості історичного розвитку держави) не лише мають слабкі уявлення щодо засадних принципів функціонування фінансового ринку та потенційних можливостей інвестування, але й відчувають колосальну недовіру до вітчизняних фінансових інститутів» [21]. Дієвим поштовхом до активної ощадної поведінки домогосподарств виступає забезпечення високого рівня їх фінансової грамотності, яка представляє собою сукупність фінансових знань та навичок, що формують відповідний рівень компетентності з фінансових питань, а також вміння застосовувати ці знання та навички з метою отримання максимальної користі від управління власними коштами.

Таблиця 1

Загальна величина інвестиційних ресурсів домогосподарств України за 2008–2014 роки

Показники	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
У мільярдах гривень							
Заощадження (організована форма)	52,01	80,38	167,77	113,93	147,28	132,57	83,32
Заощадження (неорганізована форма)	154,75	157,03	182,99	192,66	200,68	237,78	282,95
Інвестиційні ресурси домогосподарств	206,76	237,41	350,76	306,59	347,96	370,35	366,27

Таким чином, високий рівень фінансової грамотності здійснює вплив не лише на поточне управління коштами домогосподарств, а й на їх спроможність довгострокового заощадження. Низький же рівень фінансової грамотності призводить до прийняття неефективних інвестиційних рішень, збільшення особистих боргових зобов'язань, передачі негативного фінансового досвіду підростаючому поколінню, неефективного формування пенсійних заощаджень тощо [21]. Звичайно, недостатня фінансова грамотність є проблемою будь-якої держави. Однак, в нашій державі ситуація погіршується тим, що домогосподарства не лише не використовують свої інвестиційні можливості, а й просто не знають про них. Тому, на сьогодні пріоритетом розвитку держави повинно бути підвищення фінансової грамотності громадян. Адже, саме фінансово грамотний громадянин країни є основою економічно успішного суспільства, фундаментом більш високого рівня життя такої країни. Разом із тим, створення стимулюючої вітчизняної ощадної системи з високим ступенем надійності дозволить сформувати довгострокові інвестиційні ресурси і залучити їх до організованого господарського обігу, сприятиме скороченню відтоку капіталу за кордон, переорієнтує національну економіку із зовнішніх запозичень на внутрішні [14].

Висновки. Домогосподарства являють собою носіїв інвестиційних ресурсів у економіці, основою яких виступають фінансові рішення, які приймаються при формуванні заощаджень. За вище викладеним зазначимо, що величину інвестиційних ресурсів домогосподарств необхідно розглядати не тільки як різницю між сукупними ресурсами (які ми прирівнюємо до фінансових ресурсів домогосподарств) та споживчими витратами домогосподарств, а й як суму заощаджень домогосподарств організованої та неорганізованої їх форм. Саме узагальнена величина заощаджень – інвестиційних ресурсів домогосподарств – виступає відобразником потенційних можливостей трансформації заощаджень в різні види інвестицій. Звичайно, підрахунок величини інвестиційних ресурсів домогосподарств не є запорукою їх повного вкладання в економіку держави. Однак, він сприяє визначенню загального інвестиційного потенціалу даного інституту фінансового ринку, який може бути реалізований за створення конкретних заходів активізації залучення заощаджень домогосподарств до інвестиційних процесів, тобто переведення їх з неорганізованої форми в організовану, а саме: вкладання у банківських та небанківських депозитних установах; придбання цінних паперів; вкладання у страхові поліси тощо.

Література

1. Воробйов Ю.М. Теоретичні засади формування і використання фінансових ресурсів в соціально-економічній системі держави / Ю.М. Воробйов // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2009. – № 4. – С. 16–24.
2. Воробйов Ю.М. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави : монографія / Ю.М. Воробйов, В.В. Ворошило. – Сімферополь : ВД «АРІАЛ», 2013. – 232 с.
3. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку : монографія / Т.О. Кізима. – К. : знання, 2010. – 431 с.
4. Методологічні пояснення щодо вибіркового обстеження умов життя домогосподарств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Менгер К. Избранные работы (Основания политической экономии) / К. Менгер ; [пер. с нем. Г. Тиктина, И. Абезгуса]. – М. : Издательский дом «Территория будущего», 2005. – 496 с.
6. Григорків М.В. Заощадження як фінансові спроможності різних суспільних категорій / М.В. Григорків, Г.П. Кибич // Вісник ЧТЕІ КНТЕУ. Економічні науки. – 2013. – Вип. 1. – С. 251–258.

7. Шаманська О.С. Сутність і особливості заощаджень населення в умовах ринкової трансформації економіки / О.С. Шаманська // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2012 – № 3. – С. 72–77.
8. Ватченко О.Б. Заощадження населення в умовах ринкової трансформації економіки України [Електронний ресурс] / О.Б. Ватченко, О.С. Альхімович. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/ekonom/>
9. Болотіна Є.В. Домогосподарство в системі інститутів ринкової інфраструктури України / Є.В. Болотіна // Торгівля і ринок України. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. – Вип. 32, Т. 1. – С. 26–33.
10. Доходи та витрати населення України за 2012, 2013, 2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/arh_dvn_kv_u.htm
11. Culture of Household Savings Has Saved Indian Economy, The Hindu. 2010. February, 1. URL: <http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-national/tp-tamilnadu>
12. Гонтарєва В. Відтік депозитів з банків – вже 18 млрд гривень з початку року [Електронний ресурс] / В. Гонтарєва // Інформаційне агентство «Українські Новини». – Режим доступу : <http://ukranews.com/news/>
13. Індекс інфляції (Україна) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/>
14. Литвин В. Заощадження домашніх господарств як фактор фінансової безпеки держави [Електронний ресурс] / В. Литвин, Н. Корольова. – Режим доступу : <http://trade.donnuet.dn.ua/download>
15. Іоргачова М.І. Заощадження населення як перспективне інвестиційне джерело фінансування реального сектору [Електронний ресурс] / М.І. Іоргачова. – Режим доступу : <http://dSPACE.oneu.edu.ua/jspui>
16. Методологічний коментар НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>
17. Бюлетені НБУ 2007–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/>
18. Національні рахунки (Валовий внутрішній продукт) за 2007–2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
19. Андрейчикова А.М. Проблеми перетворення заощаджень населення на інвестиції [Електронний ресурс] / А.М. Андрейчикова. – Режим доступу : <http://www.confcontact.com/2008febr>
20. Блискавка О. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки [Електронний ресурс] / О. Блискавка, А. Зеленцова // Фінансова Україна інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/strah_gynok/159.htm
21. Луців Б.Л. Державне сприяння підвищенню рівня фінансової грамотності населення в Україні [Електронний ресурс] / Б.Л. Луців. – Режим доступу : <http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/News>
22. Радзішевська Д.В. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Д.В. Радзішевська. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishevskia.pdf>

References

1. Vorobiov Yu.M. Teoretychni zasady formuvannya i vykorystannya finansovykh resursiv v sotsialno-ekonomichnii systemi derzhavy [Tekst] / Yu.M. Vorobiov // Naukovyi visnyk: Finansy, banky, investytsii. – 2009. – № 4. – С. 16–24.
2. Vorobiov Yu.M. Finansy domashnikh gospodarstv u finansovii systemi derzhavy : monohrafiia [Tekst] / Yu.M. Vorobiov, V.V. Voroshylo. – Simferopol: VD «ARIAL», 2013. – 232 s.
3. Kizyma T.O. Finansy domohospodarstv: suchasna paradyhma ta dominanty rozvytku: monohrafiia [Tekst] / T.O. Kizyma. – K.: znannya, 2010. – 431 s.
4. Metodolohichni poiasnennia shchodo vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Menger K. Izbrannyye raboty (Osnovaniya politicheskoy ekonomii) [Tekst] / K. Menger. [per. s nem. G. Tiktina, I. Abezgusa]. – M.: Izdatelskiy dom «Territoriya buduschego», 2005. — 496 s.
6. Hryhorkiv M.V. Zaoshchadzhenia yak finansovi sprovmozhnosti riznykh suspilnykh katehori [Tekst] / M.V. Hryhorkiv, H.P. Kybych // Visnyk ChTEI KNTEU. Ekonomichni nauky. – 2013. – Vyp. 1. – С.251-258.
7. Shamanska O.S. Sutnist i osoblyvosti zaoshchadzen naseleння v umovakh rynkovoї transformatsii ekonomiky [Tekst] / O.S. Shamanska // Naukovyi visnyk: Finansy, banky, investytsii. – 2012 - №3. – С.72-77
8. Vatchenko O.B. Zaoshchadzhenia naseleння v umovakh rynkovoї transformatsii ekonomiky Ukrainy, O.B. Vatchenko, O.S. Alkhimovych. URL: <http://www.stationline.org.ua/ekonom/>
9. Bolotina Ye.V. Domohospodarstvo v systemi instytutiv rynkovoї infrastruktury Ukrainy [Tekst] / Ye.V. Bolotina // Torhivlia i rynek Ukrainy. – Donetsk : DonNUET, 2010. – Vyp. 32, T. 1. – С. 26–33.
10. Dokhody ta vytraty naseleння Ukrainy za 2012, 2013, 2014 roky. URL: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/arh_dvn_kv_u.htm
11. Culture of Household Savings Has Saved Indian Economy, The Hindu. – 2010. – February, 1. URL: <http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-national/tp-tamilnadu>
12. Hontarjeva V. Vidtik depozytiv z bankiv - vzhe 18 mlrd hryven z pochatku roku. V. Hontarjeva // Informatsiine ahentstvo «Ukrainski Novyny». URL: <http://ukranews.com/news/>
13. Indeks inflatsii (Ukraina). URL: <http://index.minfin.com.ua/>
14. Lytvyn V. Zaoshchadzhenia domashnikh gospodarstv yak faktor finansovoї bezpeky derzhavy, V. Lytvyn, N. Korolova. URL: <http://trade.donnuet.dn.ua/download>
15. Iorhachova M.I. Zaoshchadzhenia naseleння yak perspektyvne investytsiine dzherelo finansuvannia realnoho sektoru, M.I. Iorhachova. – URL: <http://dSPACE.oneu.edu.ua/jspui>
16. Metodolohichni komentary NBU. URL: <http://www.bank.gov.ua>

17. Biuleteni NBU 2007-2014 rr. URL: <http://www.bank.gov.ua/control/>
18. Natsionalni rakhunky (Valovyi vnutrishnii produkt) za 2007-2014 roky. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
19. Andreichykova A.M. Problemy peretvorennia zaoshchadzen naseleння na investytsii, A.M. Andreichykova. URL: <http://www.confcontact.com/2008febr>
20. Blyskavka O. Finansova hramotnist naseleння ta rozvytok natsionalnoi ekonomiky, O. Blyskavka, A. Zelentsova // Finansova Ukraina informatsiino-analitychnyi portal Ukrainskoho ahentstva finansovoho rozvytku. URL: http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/159.htm
21. Lutsiv B.L. Derzhavne spriannia pidvyshchenniu rivnia finansovoi hramotnosti naseleння v Ukraini, B.L. Lutsiv. URL: <http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/News>
22. Radziszhevska D.V. Pidvyshchennia finansovoi hramotnosti naseleння Ukrainy yak odyn iz priorytetiv derzhavnoi polityky na suchasnomu etapi, D.V. Radziszhevska. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radziszhevska.pdf>

Надійшла 21.08.2015; рецензент: д. е. н. Барановський О. І.